

Методичний підхід щодо оцінки інвестиційної привабливості регіонів
Методический подход к оценке инвестиционной привлекательности
регионов

The methodical approach to evaluation of investment attractiveness of
regions

Стахорська Світлана Іванівна
Стахорская Светлана Ивановна
Stakhorska S.

Анотація. Сучасний стан національної економіки передбачає необхідність активізації інвестиційної діяльності, що визначається економічною, фінансово-кредитною та інвестиційною політиками ефективність яких залежить від рівня об'єктивності, комплексності економіко-статистичної інформації. При цьому на даний момент відсутня єдина методика оцінки інвестиційної привабливості регіонів, що і обумовлює актуальність дослідження. Метою даного дослідження є розробка методичного підходу щодо оцінки інвестиційної привабливості регіонів. Теоретико-методичну основу дослідження складає сукупність методів, способів та прийомів наукового дослідження, використання яких обумовлено поставленою метою. У ході дослідження використано такі методи як системний підхід, метод аналізу та синтезу, метод експертних оцінок – для обґрунтування системи показників оцінки інвестиційної привабливості регіону; метод аналізу ієрархій – визначення оптимального набору показників для оцінки; метод кластерного аналізу – групування регіонів в залежності від рівня інвестиційної привабливості. В статті проаналізовано основні підходи до визначення сутності категорії «інвестиційна привабливість регіону» та існуючі методики до її оцінки, розроблено методичний підхід оцінки рівня інвестиційної привабливості регіонів.

Аннотация. Современное состояние национальной экономики предполагает необходимость активизации инвестиционной

деятельности, которое определяется экономической, финансово-кредитной и инвестиционной политиками эффективность которых зависит от уровня объективности, комплексности экономико-статистической информации. При этом на данный момент отсутствует единственная методика оценки инвестиционной привлекательности регионов, что и обуславливает актуальность исследования. Целью данного исследования является разработка методического подхода к оценке инвестиционной привлекательности регионов. Теоретико-методическую основу исследования составляет совокупность методов, способов и приемов научного исследования, использование которых обусловлено поставленной целью. В ходе исследования использованы такие методы как системный подход, метод анализа и синтеза, метод экспертных оценок - для обоснования системы показателей оценки инвестиционной привлекательности регионов, метод анализа иерархий - определение оптимального набора показателей для оценки, метод кластерного анализа - группировка регионов в зависимости от уровня инвестиционной привлекательности. В статье проанализированы основные подходы к определению сущности категории «инвестиционная привлекательность региона» и существующие методики для її оценки, а также разработан методический подход оценки уровня инвестиционной привлекательности регионов.

Annotation. The current state of the national economy necessitates stimulate investment, defined by economic, financial, credit and investment policies. The effectiveness of policies depends on the objectivity and comprehensiveness of economic and statistical information. This is currently the only method of estimation of investment attractiveness of regions are missing, that determines the relevance of the study. The aim of this study is to develop a methodical approach to assessing the investment attractiveness of regions. The set of methods, techniques and methods of scientific research consists of theoretical and methodological basis of the study because of their use due to the intended purpose. The study used methods such as systematic approach, method of analysis and synthesis, method of expert evaluations - to justify the system of indicators evaluation of investment attractiveness of the region, the analytic hierarchy process - determining the

optimal set of indicators for the assessment method of cluster analysis - grouping regions depending on the level of investment appeal. The main approaches to defining the essence of category "investment attractiveness of the region" and that existing methods of evaluation were analyzed in the article methodical approach and evaluation of investment attractiveness of regions was developed.

Ключові слова: інвестиційна привабливість, регіон, показник, кластерний аналіз, метод аналізу ієрархій.

Ключевые слова: инвестиционная привлекательность, регион, показатель, кластерный анализ, метод анализа иерархий.

Key words: investment attractiveness, region, index, cluster analysis, the analytic hierarchy process.

Постановка проблеми. Нерівномірність соціально-економічного розвитку адміністративно-територіальних утворень обумовило актуальність процесу реформування підходів до державного регулювання соціально-економічним розвитком шляхом децентралізації при цьому основним завданням є питання розвитку регіонів та посилення їх економічного потенціалу, що безпосередньо пов'язано з залученням інвестицій. На даний момент для інвестиційної сфери характерним є погіршення інвестиційного клімату, бюджетна обмеженість на всіх рівнях, низька ділова активність суб'єктів господарювання. Підвищення інвестиційної привабливості України в умовах децентралізації можливо за рахунок розгляду даного питання на регіональному рівні, що дозволить конкретизувати задачі та відповідно залучити іноземних інвесторів до реалізації регіональних проектів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. На даний момент існує безліч підходів як до визначення сутності поняття «інвестиційна привабливість регіону», так і підходів до оцінки інвестиційної привабливості регіонів, а саме найпоширенішим підходом є оцінка рівня інвестиційної привабливості рейтинговим методом, що полягає в аналізі аспектів розвитку регіону, формуванні аналітичних та синтетичних показників за групами та інтегрального показника (І. Бланком [1], К. Гуровою [2], Д. Стеченком [3]) , матричному методі (І. Заблодської, О.

Шаповалової [4, с. 69–71]) та описовий підхід полягає в описі абсолютних показників, структури та динаміки показників інвестиційної привабливості (С. Слава, Г. Грін [5]) тощо. Результати аналізу наукової літератури з питань оцінки рівня інвестиційної привабливості свідчать про відсутність єдиного підходу до її оцінки, що обумовлено різними поглядами вчених щодо переліку та складу показників, рівнями аналізу, відсутністю загальноприйнятої методики визначення рівня інвестиційної привабливості регіонів. Недоліком розглянутих методик є невідповідність реальним критеріям іноземних інвесторів, використання при оцінці корелюючих показників (що призводить до врахування одного фактора декілька разів), використання абсолютних показників (впливає на отриману оцінку, яка може бути не об'єктивно високою) тощо.

Метою даного дослідження є розробка методичного підходу щодо оцінки інвестиційної привабливості регіонів за рахунок кластерного аналізу регіонів за рівнем інвестиційної привабливості.

Досягнення поставленої мети можливо за рахунок вирішення наступних задач:

визначення переліку показників для оцінки інвестиційної привабливості регіонів;

кластерний аналіз регіонів відповідно від рівня інвестиційної привабливості, що визначена за рахунок інтегрального показника привабливості регіону;

сформувані рекомендації щодо подальшого розвитку інвестиційної привабливості регіонів.

Виклад основного матеріалу. При формуванні методичного підходу до оцінки рівня інвестиційної привабливості регіонів важливим є визначення сутності економічної категорії «інвестиційна привабливість регіону», так як відсутній єдиний підхід до визначення сутності даної категорії.

Існує декілька основних підходів до визначення сутності даної категорії. Найбільш поширеним є підхід, відповідно до якого, інвестиційний клімат відображає ступінь сприятливості ситуації, що склалась в регіонах відносно залучення інвестицій. Відповідно до підходу Л. Петкова [6] вважає, що інвестиційна привабливість визначає стан,

тенденції розвитку регіону, які відображаються в інвестиційній активності. На думку Л. Семеніної [7] через привабливість виражається сукупний попит на інвестиції в країні, регіоні, галузі.

Наукові, які розглядають інвестиційну привабливість як об'єктивні передумови для інвестування та як кількісну характеристику, яка виражає обсяг капітальних вкладень, які можуть бути залучені в регіон, формують інший підхід до визначення даної категорії. Так В. Захожай та М. Кіт [8], С. Петровська [9] стверджують, що інвестиційна привабливість є інтегральною характеристикою окремих регіонів країни з позицій ефективності здійснення в них інвестиційної діяльності. При цьому В. Ушаков [10] вважає, що на рівень інвестиційної привабливості регіонів впливає поведінка суб'єктів інвестиційної діяльності. Інший підхід до визначення сутності «інвестиційна привабливість регіону» розглянуто в роботах О. Носова [19] відповідно до якого інвестиційна привабливість це відповідь регіону на бажання інвесторів. І. Бланк [1] підтримує такий підхід та стверджує, що привабливість це певний рівень задоволення фінансових, виробничих, організаційних чи інших вимог інвестора відповідно певного регіону. Науковці Я. Задорожна та Л. Дяченко [20] вважають, що недостатньо розглядати лише фінансово-економічний показник, варто враховувати як кількісний, так і якісний показник оцінки (наприклад оцінка зовнішнього середовища, а саме політичного, економічного, соціального, правового). О. Асаул [16] вважає, що інвестиційна привабливість відображає стан регіону в певний період та визначає тенденції його розвитку, які і відображаються в інвестиційній активності. В той час, як Г. Андрощук, І. Жилияєв, Б. Чижевський, М. Шевченко [12] розглядають взаємозалежність інвестиційної привабливості та ефективності інвестицій, а саме ефективність інвестицій визначає інвестиційну привабливість, яка в свою чергу визначає активність інвестиційної діяльності.

Існують різні підходи авторів до визначення сутності категорії «інвестиційна привабливість регіону» від вузького до широкого, які містять такі спільні ознаки як доцільність фінансових вкладів; рівень задоволення або врахування інтересів інвесторів; стан регіону або перспективи його розвитку; сукупність об'єктивних та суб'єктивних умов.

В рамках даного дослідження для досягнення мети варто враховувати економічну характеристику категорії, а саме інвестиційна привабливість регіону є інтегральною характеристикою діяльності регіону з точки зору інвестиційного клімату, рівня розвитку інвестиційної інфраструктури, можливостей залучення додаткових фінансових ресурсів, які безпосередньо впливають на рівень дохідності інвестицій.

Для вирішення поставлених задач в рамках дослідження запропоновано методику побудови інтегрального показника для оцінки інвестиційної привабливості, яка складається із трьох етапів.

Перший етап оцінки полягає в обґрунтуванні системи показників за допомогою методу апіорного ранжування, що полягає в експертній оцінці показників групою спеціалістів, компетентних а даній сфері (аналіз праць науковців, які компетентні в даній сфері). Систематизація інформаційного простору показників для оцінки інвестиційної привабливості регіонів представлено в табл.1.

Таблиця 1

Систематизація інформаційного простору показників для оцінки інвестиційної привабливості регіонів

Автори	Елементи оцінки інвестиційної привабливості	Умовні позначення
1	2	3
І.Бланка [1, с. 12]	загальноекономічний розвиток; інвестиційна інфраструктура; демографічна характеристика; ринкові відносини і комерційна інфраструктура; криміногенні, екологічні й інші ризики	A1 A2 A3 A4 A5
В. Сивелькин [11, с. 65]	економічний та природно-ресурсний потенціал; інфраструктура ринку; інвестиційна привабливість; інвестиційні ризики	A6 A7 A8 A9
Г. Андрощук, І. Жилияєв, Б. Чижевський, М. Шевченко [12]	регіони суцільної промислової агломерації з високою концентрацією виробництва і населення; промислово розвинені регіони з концентрацією виробництва в обласних центрах і великих містах; регіони, в яких переважає промисловість локального значення	A10 A11 A12
За методикою	розмір валового регіонального продукту на душу	

Продовження табл.1

1	2	3
Світового банку	населення;	A15

[13, с. 12]	розмір основних фондів на душу населення; характеристика природних ресурсів; характеристика людських ресурсів	A16 A17 A18
Статистичний матеріал «Інституту реформ» [14]	економічний розвиток регіону; показники ринкової та фінансової інфраструктури; стан людських ресурсів; діяльність органів місцевої влади у сфері приватного підприємництва	A19 A20 A21 A22
CAIB Securities [15]	трудові ресурси; виробництво; інституціональний потенціал; рівень розвитку інфраструктури; фінансовий потенціал	A23 A24 A25 A26 A27
О. Асаул [16]	фактори, що впливають на рівень інвестиційного потенціалу регіону фактори, що визначають рівень некомерційних інвестиційних ризиків інвестиційна активність	A28 A29 A30
М. Кизим, Є. Кононова [17]	інвестиційний потенціал; інвестиційний ризик; законодавчі умови	A31 A32 A33
Держкомстат України [18]	інвестиції в основний капітал; інвестиції у житлове будівництво; обсяг ВВП; зміна обсягу ВВП; густота автомобільних шляхів загального користування з твердим покриттям; обсяг експорту товарів	A34 A35 A36 A37 A38 A39

Існуючі підходи до визначення показників для оцінки рівня інвестиційної привабливості регіону можна розділити за такими класифікаційними ознаками як методи обробки даних (рейтингові, описові) та система показників.

З метою визначення набору показників для оцінки використано метод аналізу ієрархій, який дозволяє обґрунтувати вибір показників найбільш вагових для наступних етапів дослідження за рахунок формування загального переліку індикаторів інвестиційної привабливості {A1-A39}, узагальнення думок експертів (підходи науковців), оброблення даних та аналіз отриманих результатів. Виділення найбільш вагових показників та формулювання загального переліку індикаторів для оцінки інвестиційної привабливості регіону з метою виявлення показників для

оцінки рівня привабливості, відповідно до методу аналізу ієрархій за шкалою відносності отримано матрицю парних порівнянь.

Для оцінки ступеня узгодженості думок експертів в галузі розраховано коефіцієнт конкордації (W) за формулою:

$$W = \frac{12S}{m^2 (n^3 - n) - m \sum_{i=1}^m T_i}, \quad (1)$$

де m – кількість експертів;

n – кількість показників, які аналізуються;

S – дисперсія узгодженості думки експертів - сума квадратів відхилень рангів по кожному показнику від середнього значення (r_{cp}):

$$S = \sum_{j=1}^n (r_j - r_{cp})^2, \quad (2)$$

T_i – показник пов'язаності рангів:

$$T_i = \sum_{k=1}^{H_j} (h_k^3 - h_k), \quad (3)$$

де H_j – число груп однакових рангів за оцінками i -го експерта;

h_k – число однакових рангів в k -ій групі при ранжуванні i -м експертом.

Якщо співпадаючих рангів не має, то $H_j=0$, $h_k=0$, тому як наслідок $T_i=0$.

Коефіцієнт конкордації W може змінюватись від 0 до 1, при $W=0$ узгодженість між експертними оцінками відсутня, при $W=1$ – існує повна узгодженість в оцінці показника.

Етап 1. Обґрунтування системи показників оцінки інвестиційної привабливості регіону

1.1. Формування переліку показників, які оцінюють стан інвестиційної привабливості регіонів	аналіз науково-методичних підходів до оцінки інвестиційної привабливості регіону {A1-A39}
1.2. Узагальнення думок експертів та формування переліку показників	стандартизація, визначення суми рангів та різниці між сумою рангів за кожним індикатором та середньою сумою
1.3. Обробка даних та виділення значимих показників за методом аналізу ієрархій	оцінка ступеню узгодженості думок експертів за рахунок коефіцієнта конкордації, його значимості (критерій
1.4. Виокремлення найбільш вагомих показників та їх групування	показники загальноекономічного розвитку; показники потенціалу регіону; показники ризиків

Висновок до 1-го етапу

Гіпотеза про збіг між думками експертів приймається, коефіцієнт конкордації свідчить про наявність узгодженості між експертами

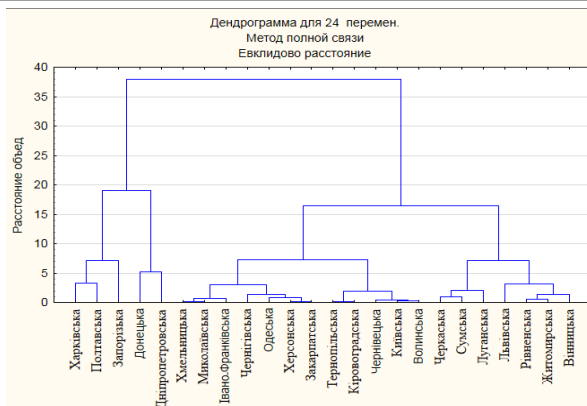
Етап 2. Формування інтегрального показника для оцінки інвестиційної привабливості

2.1. Формування динамічного ряду відповідно груп показників та розрахунок показників, що дозволяють оцінити інвестиційну привабливість регіону
2.2. Стандартизація показників [25, с.11]: $z_{ij} = \frac{x_{ij} - \bar{x}_j}{S_j}, j = 1...26$ Побудова вектора-еталона ознак показників через визначення ознак стимуляторів та дестимуляторів [25, с. 16]: $z_{os} = \max_r z_{rs}, z_{os} = \min_r z_{rs} (s = 1, .. n)$ де z_{rs} - стандартизоване значення показника s для одиниці r
2.3 Згортка інформаційного простору показників за рахунок розрахунку інтегрального показника за кожною групою $d_i = \frac{C_{io}}{C_o}$, де $C_o = \bar{C}_o + 2S_o, \bar{C}_o = \frac{1}{n} \sum_{s=1}^n C_{io}$,

Висновок до 2-го етапу

дані показники дозволяють повно дозволяють проаналізувати стан оцінки інвестиційної привабливості регіону

Етап 3. Кластеризація регіонів на групи за отриманими інтегральними показниками

Результат 3-го етапу

Отримано три кластери:
 кластер 1 – регіони з високим рівнем (Харківська, Полтавська, Запорізька, Донецька, Дніпропетровська);
 кластер 2 – регіони з середнім рівнем, кластер 3 – регіони з низьким рівнем інвестиційної привабливості регіонів (Черкаська, Сумська, Луганська, Львівська, Рівненська, Житомирська, Вінницька)

Рис. 1. Методичний підхід до оцінки рівня інвестиційної привабливості регіонів

Значимість коефіцієнта конкордації визначається за допомогою критерію Пірсона (χ_p^2):

$$\chi_p^2 = \frac{12S_i}{m_r n_r (n_r + 1)} \quad (4)$$

Значимість коефіцієнта конкордації визначається шляхом порівняння отриманого критерію з табличним значенням $\chi^2 \geq \chi_{табл}^2$ ($\chi_{табл}^2$ визначається для $v = i - 1$ ступеня свободи).

Отже, часткова узгодженість точок зору авторів щодо складових компонентів оцінки інвестиційної привабливості підтверджується значенням коефіцієнту конкордації 0,19, що є статистично значимою при перевірці за критерієм Пірсона.

В рамках даного методу кожен альтернативу оцінено за шкалою відносної важливості ($\lambda_{max} = 6,55$; $IC = 0,063$; $CC = 1,14$; $OC = 0,05913$) та виявлено, що всі показники можна згрупувати як: показники загальноекономічного розвитку; показники, що відображають рівень потенціалу регіону та рівень ризикованості.

Показник рівня інвестиційної привабливості характеризується тим, що є величиною додатною, близькою до нуля, тобто чим більше досліджувана одиниця приваблива, тим значення d_i наближається до нуля. Розрахунок інтегрального показника передбачає розрахунок показників, обчислення інтегрального показника за кожною групою та сукупного інтегрального показника.

Вихідною інформацією для обчислення значень індикаторів інвестиційної привабливості регіонів використано статистичні дані та проведена кластеризація регіонів на групи за рівнем інвестиційної привабливості (метод повного зв'язку).

Для регіонів, що сформували кластер 1, характерним є високий рівень інвестиційної привабливості, хоча для цих регіонів характерним є техногенне навантаження, що свідчить про ефективність інвестиційної політики. В результаті дослідження регіони розділені на три кластери за рівнем інвестиційної привабливості, що дозволяє систематизувати фактори, які впливають на реалізацію інвестиційних процесів з різним

інвестиційним кліматом, враховують інтереси інвесторів та визначають обсяг інвестиційних надходжень.

Висновки. Реалізація інноваційної моделі розвитку національної економіки України в розрізі регіонів та галузей можливо за рахунок залучення інвестицій до економіки, підвищення рівня управління інвестиційною діяльністю. Оцінити рівень якої можливо за рахунок аналізу рівня інвестиційної привабливості регіонів, що безпосередньо впливає на рівень соціально-економічного розвитку регіону та країни в цілому. В сучасних умовах аналіз інвестиційної привабливості регіонів пов'язаний з обмеженістю та необхідністю залучення додаткових фінансових ресурсів в економіку країни, при цьому оцінка рівня інвестиційної привабливості регіонів дозволяє інвестору сформулювати уявлення про стан об'єкту вкладання коштів, забезпечує надійність майбутніх інвестицій та впевненість в отриманні очікуваних результатів від їх використання тощо.

Значна кількість методичних підходів щодо оцінки інвестиційної привабливості регіонів не дозволяє об'єктивно оцінити загальну інвестиційну ситуацію в країні на основі економічних, політичних, нормативно-правових, соціальних та інших оцінок. Створення умов інвестиційної привабливості для активізації інвестиційної діяльності передбачає досягнення збалансованості фінансових інтересів інвесторів та держави, розвиток інвестиційного ринку, пошук шляхів для зменшення загального рівня інвестиційних ризиків, стимулювання структурних перетворень в економіці, усунення структурних деформацій в економіці, удосконалення державного регулювання інвестування, залучення інвестицій в пріоритетні сфери, проведення заходів щодо підвищення привабливості інвестиційного іміджу країни тощо.

При цьому важливим є цілісність оцінки інвестиційної привабливості регіону з точки зору кожного інвестора, так як привабливість інвестиційного проекту для одного інвестора може бути фактором ризику для іншого. Тому напрямом подальших досліджень є розробка методичного підходу до оцінки рівня ризикованості при аналізі інвестиційної привабливості регіонів.

Список літератури

1. Бланк І.О. Інвестологія: наука про інвестування / За ред. проф. С.К. Реверчука. – К: Атіка, 2001. – С. 180.
2. Гурова К. Д. Экономическая реформа (некоторые аспекты реализации) / К. Д. Гурова. – Харьков : Фолио, 2000. – 388 с.
3. Стеченко Д. М. Розміщення продуктивних сил і регіоналістика: [навч. посіб.] ; 2-ге вид., випр. і доп. – К. : Вікар, 2002. – 374 с.
4. Заблодська І. В. Оцінювання інвестиційної привабливості регіону за допомогою поліструктурного показника / І. В. Заблодська, О. М. Шаповалова // Держава та регіони. — 2009. — № 4. — С. 67–72.
5. Слава С. С. Місцевий економічний розвиток: сучасні концепції та методи. Вибірковий огляд досвіду США в контексті умов України / С.С. Слава, Г. Грін // Мистецька лінія. – 2000. – 236 с
6. Петкова Л. Муніципальні інвестиції та кредити / Петкова Л., Проскурін В. – К.: [б.в.], 2006. – 158 с. 10.
7. Семина Л. А. Инвестиционная привлекательность: теоретический аспект. [Електронний ресурс] / Л. А. Семина // Вестник Челябинского государственного университета. – 2010. – № 14 (195). Экономика. Вып. 27. – С. 17–19. – Режим доступа : <http://www.lib.csu.ru/vch/195/002.pdf>.
8. Захожай В. Статистика інвестиційної діяльності [Електронний ресурс] / В. Захожай, М. Кіт // Персонал. – 2007. – № 8. – С. 10–17. – Режим доступа: <http://personal.in.ua/article.php?id=548>.
9. Петровська С.А. Оцінка інвестиційної привабливості регіону: порівняльний пофакторний аналіз / С.А. Петровська // Механізм регулювання економіки. – 2012. – № 2. – С. 90–97
10. Ушаков В.В. Сутність понять «інвестиційна привабливість регіону» та «інвестиційний клімат в регіоні» та фактори, що їх обумовлюють / В.В. Ушаков [Електронний ресурс]. – Режим доступа: http://lubbook.net/book_431_glava_1_Tema_1.
11. Сивелькин В.А. Статистическая оценка инвестиционного климата на региональном уровне / В. А.Сивелькин, В.Е.Кузнецова// Вопросы статистики. – 2003. – № 11. – С. 64–68.

12. Стратегія інноваційного розвитку України на 2010 – 2020 рр. в умовах глобалізації них викликів / авт. упоряд.: Г. О. Андрощук, І. Б. Жилияєв, Б. Г. Чижевський, М. М. Шевченко. – К. : Парламентське вид-во, 2009. – 632 с.
13. Investment Climate Surveys [Електронний ресурс]: офіційний сайт. – Режим доступу : <http://rru/worldbank.org/InvestmentClimate>
14. Інвестиційна політика України на регіональному рівні / Інститут Реформ. Недержавний аналітичний центр. – К., 2003. – Вип. 16. – С. 52.
15. UNCTAD [Електронний ресурс]: офіційний сайт. – Режим доступу : <http://www.standardandpoors.ru/>.
16. Асаул А. М. Систематизація факторів, характеризуючих інвестиційну привлекательність регіонів /А. М. Асаул// Регіональна економіка. – 2004. – № 2. – С. 53–62.
17. Кизим М.О. Моделювання стратегії інвестиційної діяльності Харківського регіону / М.О. Кизим, Є.Ю. Кононова // Фінанси України. – 2002. – № 10. – С. 22–28
18. Про затвердження Методики розрахунку інтегральних регіональних індексів економічного розвитку. Наказ Держкомстату України № 114 від 15.04.2003 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://uazakon.com/documents/date_1a/pg_ibcnog/index.htm.
19. Носова О.В. Оцінка інвестиційної привабливості України: основні підходи / О.В. Носова // Економіка і прогнозування. – 2003. – № 3. – С.119–137.
20. Задорожна Я. Є. Підвищення інвестиційної привабливості підприємництва як напрямок залучення інвестиційних ресурсів / Я.Є. Задорожна, Л.П. Дядечко // Інвестиції: практика та досвід. – 2007. – № 2. – С. 32–35.